

Henvisning til botaniske interessepunkter

- A: Ved dette punkt står du i kanten af en bevoksning bestående af Papirbirk (*Betula papyrifera*). Papirbirken er beslægtet med vore hjemmehørende birkearter, men stammer fra USA.
- B: Langs med stien findes her et forsøg med forskellige arter af nåletræer. Du kan blandt andet finde Tsuga (*Tsuga heterophylla*) på dansk også kaldet Skarntydegran, og du kan finde Sortgran (*Picea mariana*), der ligeledes stammer fra Nordamerika.
- C: Her ser du en bestand af Højbusk blåbær (*Vaccinium corymbosum*) fra Montreal, Canada.
- D: Lidt væk fra stien i nordlig retning kan du se en lille holm af Almindelig Tulipantræ (*Liriodendron tulipifera*). Den er naturligt hjemmehørende i USA. Disse er hentet i Michigan.
- E: Her ses forskellige arter af Rhododendron.
- F: Hold øje med skovbunden. Ved dette punkt ses en forekomst af Femradet ulvefod (*Lycopodium annotidum*) en naturligt hjemmehørende, men relativt sjælden karsporeplante.
- G: Her ses Mosepost (*Rhododendron tomentosum*), en lille busk art i rhododendron slægten. Syd her for yderligere to arter af rhododendron.
- H: Her ses endnu en af de nordamerikanske blåbærarter. Kommer man i det tidlige forår, er det interessant at iagttage, at de forskellige arter af Amerikansk blåbær har forskellige udspringstidspunkter. Dette er et udtryk for tilpasning til forskelligt klima.
- I: Her ses, midt mellem store blåbærbuske, en forekomst af Småbladet rhododendron. Denne blomstrer tidligt på foråret (medio april).
- J: Her ses en lille forekomst af Kinesisk bjergthe.

Skov- og Naturstyrelsen hører under Miljøministeriet og forvalter naturarealer over hele landet. Driften af arealerne tilgodeser både friluftsmål, produktionshensyn og beskyttelse af natur og kulturværdier. Besøg os på www.skovognatur.dk

Skov- og Naturstyrelsen
VESTJYLLAND

Kulsøen og Ørkenarboretet

Frodige sumpskove i Midtjylland

I Miocæn tid, for mellem 23 og 5,5 mio. år siden, var Midt- og Vestjylland dækket af enorme skove. Arter som Sequoia, der i dag kendes fra den amerikanske nordvestkyst var fremherskende. Disse skove producerede store mængder organisk materiale, der dannede de tørvelag som senere, under iltfattige forhold og højt tryk, skabte det vi i dag kalder brunkul eller lignit. Senere istidens materialetransport har dækket kullagene med sand- og leraflejringer i 5-20 m tykkelse, der gør at brunkulslagene i dag ikke umiddelbart er synlige.

Brunkul – en energiressource

Siden dannelsen har kullagene ligget uforstyrrede hen i mio. af år, indtil de som energiressource blev interessante i slutningen af 1800-tallet. Først under første verdenskrig (1914 – 1918) kom der for alvor gang i udvindingen af dansk brunkul. Under krigen udvandt man store mængder brunkul for at kompensere for afskårne leverancer af stenkul fra især England. Statsligt finansierede undersøgelser kortlagde kulforekomster i Midtjylland og staten opkøbte og eksproprierede arealer med henblik på kuludvinding. Her ved Kulsø opkøbte staten allerede i 1917 ca. 61 ha. I mellemkrigsårene reduceredes brunkuludvindingen for atter at blive intensiveret under anden verdenskrig (1939 – 1945).

Kuleventyret fortsatte i efterkrigsårene helt frem til 1970, hvor det sidste kulleje blev lukket ved FASTERHOLT. På dette tidspunkt var teknologien udviklet så man udvandt helt op til 380.000 t kul om året.

Ørkenarboretet bliver til

Efter i mange år at have udnyttet hvad jorden gemte, efterlod den menneskelige aktivitet enorme, tilsyneladende gølle sandtipper (der hvor opgravet overjord var aflæst). Materialet bestod i hovedsagen af sand, og uden vegetation til at holde på fugtigheden var området tørt og ufugtbart.

Dr. Syrach Larsen, fra arboretet i Hørsholm iværksatte et stort tilplantningsprojekt der skulle undersøge forskellige udenlandske planters evne til at klare sig under de hårde forhold, samt disses værdi som fødekilde for vildtet. Den praktiske udførelse af plantningsprojektet blev ledet af Syrach Larsens assistent, forstkandidat Georg Schlätzer.

Schlätzer gennemrejste i en årrække uvejsomme terræner i hele verden for at finde egnede arter til projektet. Han ved 400 arter indgik i forsøget, der altså i hovedsagen sigtede imod at skabe gunstige fourageringsmuligheder for vildtet, samt oplevelser for publikum. Endelig fokuserede Schlätzer på at afdække visse arters værdi som fødekilde for bier og andre bestøvende insekter. Kunne man anvende denne slags planter i landskabsbeplantninger, ville det have stor betydning for frugt- og frøavlere.

Ørkenarboretet i dag

Langt fra alle de eksotiske arter klarede sig i de barske sandtipper, og i dag er kun en mindre del til-

bage. Der findes dog fortsat mulighed for at opleve en mængde træ- og buskarter der normalt ikke findes i det danske landskab. Langs de markerede stier i terrænet findes markerede pæle der refererer til plantebeskrivelser i denne folder. Er man yderligere interesseret i de mange spændende arter, kan en detaljeret plantefortegnelse med henvisning til oprindeligt afdelingskort downloades fra Skov- og Naturstyrelsens hjemmeside. (www.sns.dk/vestjylland)

Kulsø og “Den grønne sø”

I ørkenarboretet findes to søer; Kulsøen og “Den grønne sø”. Den grønne sø er karakteristisk for de søer der opstår i gamle brunkulslejer. Svovl- og metalforbindelser fra de blotlagte jordlag skaber lav pH-værdi og giver søen sit specielle udseende. Der lever ingen fisk i søen. Kulsøen derimod, adskiller sig fra de fleste andre søer der er opstået i de gamle brunkulslejer ved ikke at være sur. Årsagen hertil er, at en del af Vonåens vand ledes igennem søen. Efter kuludvindingens ophør ledtes Vonåens vand i 1946 ind i søen og sådan løb den frem til 2001. Siden reetableredes Vonå's løb syd for Kulsø, som et led i genskabelse af passagemuligheder for fisk og smådyrsfauna. Det fortsatte tilløb fra Vonå gør, at mange fisk og smådyr kan klare sig i søen. Området omkring Kulsø og Ørkenarboretet er ligeledes en vigtig fuglelokalitet.

tet. Hold øjne og øre åbne og det kan være at du høre grønspættens karakteristiske kald og ser fuglekongens ivrige søgen efter føde i nåletræerne, eller du kan se krikænder i hurtig flugt over søen.

Madpakkehus og bålplads

På pladsen ved Kulsøens sydlige bred er der, i et grønt partnerskab mellem lodsejer Bertel Jensen, Ringkøbing-Skjern Kommune og Skov- og Naturstyrelsen, etableret et madpakkehus. Madpakkehuset og Bålpladsen er etableret på privat grund, men er åbent for alle besøgende. Madpakkehuset kan ikke reserveres, så udvis hensyn til andre brugere og ryd op efter brug.

Frit fiskeri i Kulsø

Der er frit fiskeri i Kulsø på den sydlige og østlige bred, (se blå markering på kort). I søen findes en bestand af gedde, aborre, skalle og brasen, ål og ørred. Det er ikke tilladt at sejle på søen. Husk at indløse statsligt fisketegn.

Sikkerhed i gamle brunkulslejer

I gamle brunkulslejer som Kulsøen er det vigtigt at udvise forsigtighed under færdsel. I områder hvor jorden er omgravet kan der ske udskridninger, især tæt på vand bør der udvises forsigtighed. Den sydlige og østlige bred har aldrig været omgravet og her kan man færdes uden risiko. De øvrige bredder bør man ikke færdes på. Al færdsel sker på eget ansvar.

Stier i området

I området omkring Kulsø og Ørkenarboretet findes et varieret stiforløb. Stierne er alle markeret med røde pæle eller markeringer på træerne. På kortet finder du en række punkter med bogstavmarkering. På disse punkter kan du se nogle af de mange træ- og buskarter der findes i området. Navnene på disse finder du under henvisningerne i denne folder. Stien tættest på søen er ca. 2,5 km. lang.